

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

POVEZANOST OSOBINA LIČNOSTI I OSJETLJIVOSTI NA ODBACIVANJE

Diplomski rad

Mia Kosović

Mentor: dr. sc. Denis Bratko

Zagreb, 2015.

Sadržaj

1. Uvod	3
1.1. Model osjetljivosti na odbacivanje.....	5
1.2. Petfaktorski model osobina ličnosti.....	8
2. Cilj, problemi i hipoteze istraživanja	9
3. Metoda	10
3.1. Postupak i sudionici.....	10
3.2. Mjerni instrumenti.....	10
4. Rezultati	11
4.1. Deskriptivna statistika.....	11
4.2. Faktorska analiza.....	13
4.3. Korelacijska i regresijska analiza.....	14
5. Rasprava	16
5.1. Metodološka ograničenja i implikacije.....	23
6. Zaključak	25
7. Literatura	26

Povezanost osobina ličnosti i osjetljivosti na odbacivanje

Correlation between personality traits and rejection sensitivity

Mia Kosović

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos osjetljivosti na odbacivanje te osobina ličnosti određenih petfaktorskim modelom. Osjetljivost na odbacivanje (Downey i Feldman, 1996) odnosi se na stil razmišljanja karakteriziran anksioznim očekivanjem odbacivanja u međuljudskim odnosima, a brojne meta-analize ukazuju na značajne korelacije faktora ličnosti te važnih interpersonalnih ishoda.

U istraživanju je sudjelovalo 313 ispitanika studentske populacije u dobi od 18 do 28 godina. Korišteni su upitnici IPIP100 (petfaktorski upitnik ličnosti) te upitnik osjetljivosti na odbacivanje (RSQ), koji je za potrebe istraživanja preveden na hrvatski jezik. Također, provedena je faktorska analiza čestica upitnika osjetljivosti na odbacivanje koja je potvrdila jednostavnu strukturu dobivenu u inicijalnom radu.

Na prikupljenim podacima izračunate su korelacije osobina ličnosti i osjetljivosti na odbacivanje te je provedena hijerarhijska regresijska analiza, kako bismo utvrdili prediktivnu vrijednost osobina ličnosti za osjetljivost na odbacivanje. U skladu s očekivanjem, opažene su statistički značajne negativne korelacije ekstraverzije, emocionalne stabilnosti te intelekta s osjetljivošću; regresijska analiza ukazala je na važnost ekstraverzije te emocionalne stabilnosti prilikom predikcije osjetljivosti na odbacivanje, objašnjavajući 29,5% varijance osjetljivosti.

Ključne riječi: ličnost, petfaktorski model, osjetljivost na odbacivanje

The aim of this study was to examine the relationship of rejection sensitivity and personality factors within the Five factor model. Rejection sensitivity (Downey and Feldman, 1996) represents a way of thinking characterized by anxious expectations of interpersonal rejection, with many meta - analysis' reporting significant correlations between personality factors and important interpersonal outcomes.

The study was conducted on 313 students, aging from 18 to 28. The measures used were IPIP100 and Rejection Sensitivity Questionnaire (RSQ), which was translated to Croatian for purposes of this study. . Also, we conducted a principal components analysis on RSQ items, which confirmed earlier findings regarding its simple, one - factor structure.

The collected data was used to calculate the correlation between personality factors and rejection sensitivity, and later in a hierarchical regression analysis for determining the value of personality factors in predicting rejection sensitivity. Congruent with our expectations, there were significant negative correlations between extraversion, emotional stability and intellect with rejection sensitivity; regression analysis confirmed the importance of extraversion and emotional stability in predicting rejection sensitivity by explaining 29,5% of its variance.

Keywords: personality, Five factor model, rejection sensitivity

Uvod

Čovjek je društveno biće, koje uz usađene primarne, biološke potrebe čijim ispunjavanjem održava egzistenciju posjeduje i niz socijalnih potreba, nužnih za osiguravanje optimalnog funkcioniranja u društvenoj okolini u kojoj se nalazi. Iako su potrebe pod jakim utjecajem sredine, običaja te normi našeg okruženja, opaženo je da postoji par univerzalnih – potrebe za pripadanjem, prihvaćanjem, ljubavlju i prijateljstvom. Uvaživši to, nije začuđujuće da je jedan od centralnih motiva u socijalnim odnosima postići prihvaćanje te izbjeći mogućnost odbacivanja od strane značajnih pojedinaca. Socijalno odbacivanje utječe na pojedinčev osjećaj blagostanja te narušava cjelokupno interpersonalno funkcioniranje: odgovori na doživljeno odbacivanje mogu uključivati hostilnost, osjećaj utučenosti, emocionalno povlačenje te ljubomoru (Baumeister i Leary, 1995; Coie, Lochman, Terry i Hyman, 1992; Coyne, 1976; Dodge i Somberg, 1987; Fauber, Forehand, Thomas, i Wierson, 1990; Lefkowitz i Tesiny, 1984; Maccoby i Martin, 1983; Rohner i Rohner, 1980; Salovey i Rodin, 1986; sve prema Downey i Feldman, 1996).

Međutim, ne reaguju svi jednako na odbacivanje: dok neki ljudi neželjene ishode socijalnih interakcija doživljavaju kao bezazlene, drugi su skloni i najmanje znakove odbacivanja popratiti burnim reakcijama, što često dovodi do ugrožavanja odnosa bez postojanja stvarne prijetnje. Upravo takva vrsta reakcija ukazuje na postojanje koncepta nazvanog osjetljivost na odbacivanje, definiranog kao “specifičan stil razmišljanja koji karakteriziraju anksiozna očekivanja odbacivanja u međuljudskim vezama “ (Pervin, Cervone i John, 2008; str. 570). Pretpostavka da se osjetljivost na odbacivanje, koja vuče korijene iz ranog roditeljskog odbacivanja, može opaziti u podlozi interpersonalnih poteškoća jest jedna od polaznih pretpostavki klasičnih teorija ličnosti (Bowlby, 1969, 1973, 1980; Erikson, 1950; Homey, 1937; Sullivan, 1953, sve prema Downey i Feldman, 1996). Prvo tumačenje koncepta ponudila je Karen Horney u svojoj knjizi “Neurotična ličnost našeg doba” (1937), naglašavajući da su djeca nakon rođenja bespomoćna te potpuno ovisna o roditeljskoj ljubavi.

Ukoliko ta ljubav nije adekvatna, djeca razvijaju osjećaj odbačenosti te hostilnost prema roditeljima. Obzirom na osjećaj krivnje, mogućnost kazne, napuštanja ili potpunog gubitka roditeljske ljubavi te potrebnu roditeljsku zaštitu, djeca tu hostilnost potiskuju, ali ukoliko i u ostalim odnosima nastave doživljavati odbacivanja, razvijaju osjećaj izoliranosti te hostilnost projiciraju na svijet oko sebe. Taj osjećaj Horney je nazvala “bazičnom anksioznošću”, zbog koje osoba upada u začarani krug jer u pokušajima dobivanja željenog prihvaćanja od strane drugih osoba neprilagodljivim ponašanjem postiže daljnje odbacivanje te osjećaj frustracije. (Horney, 1937; prema Hjertaas, 2009). Erikson (1950) je u svojoj teoriji psihosocijalnog razvoja iznio tezu da bazično nepovjerenje prema okolini koje stječemo u mlađoj dobi može utjecati na nemogućnost postizanja interpersonalnog zadovoljstva u odrasloj dobi, a Sullivan (1953) da ljudi razvijaju generalizirana očekivanja koja predstavljaju osnovu percepcije odnosa s drugima.

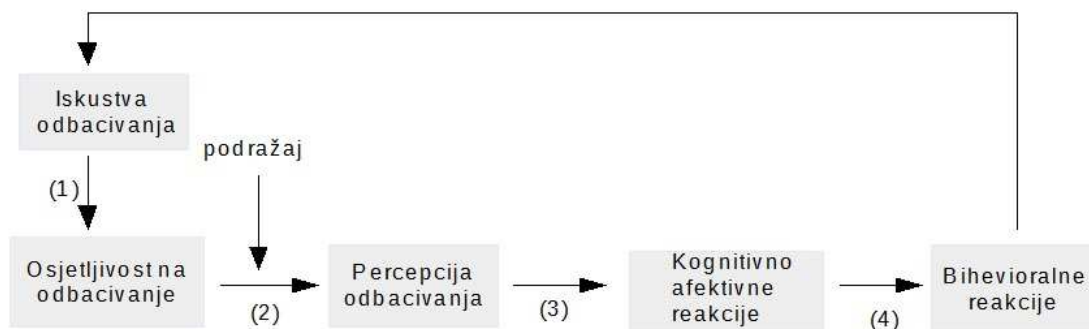
Jedan od najrazrađenijih modela koji nastoje objasniti medijacijsku vezu odbacivanja u ranoj dobi te posljedičnog, odraslog interpersonalnog funkcioniranja je Bowlbyjeva teorija privrženosti. Bowlby (1969; prema Downey i Feldman, 1996) navodi da u dječjoj dobi razvijamo mentalne modele sebe te značajnih odnosa, a srž modela čine očekivanja o tuđem zadovoljavanju ili odbacivanju naših potreba. Kakvo će biti očekivanje, ovisi prvenstveno o ponašanju percipiranom kod primarnih staratelja u ranom djetinjstvu: ako su staratelji na dječje potrebe odgovarali konzistentno te nježno, razvija se sigurna privrženost koja stvara očekivanje da će i odnosi sa drugim ljudima biti obilježeni prihvaćanjem te podržavanjem. Međutim, ako dijete nailazi na odbacivanje, razvija se nesigurna privrženost koja je popraćena sumnjama te anksioznošću oko tuđeg prihvaćanja. Nesigurna privrženost smatra se podlogom svih nepovjerljivih, ambivalentnih ponašanja u odraslim odnosima (Hazan i Shaver, 1994; prema Downey i Feldman, 1996).

Model osjetljivosti na odbacivanje

Za razliku od dotadašnjih objašnjenja osjetljivosti na odbacivanje koji su tumačili privrženost kao globalnu dispoziciju, Downey i Feldman (1996) pokušali su koncipirati model specifičniji u definiciji te operacionalizaciji, u koji su uključili i dotad zanemarene kognitivne te afektivne komponente koje utječu na ponašanje u različitim socijalnim situacijama. Pod pretpostavkom da se osoba opetovano susretala s odbijanjem, razvija se anksiozno iščekivanje, koje predstavlja svojevrsnu poveznicu situacijskih faktora s psihološkim procesima koji se aktiviraju u različitim interpersonalnim situacijama, stvarajući podlogu osjetljivosti na odbacivanje (Downey i Feldman, 1996). Osobe visoko osjetljive na odbacivanje izložene su višem stupnju anksioznosti oko potencijalnog napuštanja te iščekivanju odbacivanja, pa u osobno relevantnim interpersonalnim situacijama koje uključuju mogućnost odbacivanja automatski doživljavaju osjećaj prijetnje te slutnji (Magios, Downey i Shoda, 2000; prema Ayduk i suradnici, 2000). Kada se nađu u tom pobuđenom, negativnom emotivnom stanju, sužava se fokus pažnje te osoba intenzivno traži znakove mogućeg odbacivanja (Compas, 1987; Krohne i Fuchs, 1991; prema Ayduk i suradnici, 2000).

Prvi korak modela odnosi se na dotadašnja iskustva odbijanja: ukoliko osoba kontinuirano doživljava neki tip odbacivanja (primjerice, u intimnim vezama), odbacivanje će očekivati i u svakom budućem odnosu tog tipa te će to očekivanje nakon nekog vremena generalizirati i na ostale vrste interakcija (Downey, Khouri i Feldman, 1997; prema Ayduk i suradnici, 2000). Iskustva odbacivanja stvaraju podlogu za razvoj osjetljivosti na odbacivanje, koja u situacijama s potencijalno "opasnim" ishodom može poprimiti oblik hostile ponašanja kao odgovora na percipiranu prijetnju (Lang, 1995; prema Leary, 2001). Naime, osobe s izraženom osjetljivošću na odbacivanje u prisutnosti podražaja koje smatraju prijetnjom postaju izrazito oprezne, tražeći bilo kakav znak potencijalnog odbacivanja istovremeno aktivirajući obrambene reakcije potrebne za nošenje sa znakom ukoliko ga opaze.

Iako se oprez u prisutnosti potencijalne opasnosti može činiti kao koristan, kod osoba s izraženom osjetljivošću samo vodi lažnim uzburanama – tražeći “dokaze” odbacivanja, skloni su zanemarivati kontekstualne faktore koji bi ponudili alternativno objašnjenje tuđeg ponašanja (Dodge, 1980; prema Leary, 2001) te posljedično imaju manje kognitivno razrađenih odgovora (Davis, 1992; Fanselow, 1994; Lang, Bradley i Cuthbert, 1990; prema Ayduk i sur., 2000).

Slika 1. Model osjetljivosti na odbacivanje kao kognitivno afektivno bihevioralne dispozicije.

Jednom kad osoba opazi znak odbacivanja, pobuđuju se kognitivno afektivne reakcije poput ljutnje i povrijeđenosti, koje mogu prijeći u agresivno ponašanje ili pak povlačenje u sebe. Ovisno o tome jesu li osobe sklone krivnju pripisivati sebi ili drugima opažaju se različiti obrasci ponašanja. U pokušajima da izbjegnu mogućnost odbacivanja, osobe osjetljive na odbacivanje spremne su na različite žrtve (Impett, Gable i Peplau, 2005; prema Bernstein i Benfield, 2013): potiskivati će vlastite želje u svrhu izbjegavanja konflikta (Ayduk, May, Downey i Higgins, 2003, prema Bernstein i Benfield, 2013), obavljati zadatke koji su im neprivlačni da bi dobili ili pojačali prihvaćanje od strane značajnih pojedinaca (Romero-Canyas i sur., 2010; prema Bernstein i Benfield, 2013) te ustrajati u pogrešnim obrascima ponašanja kojima će održati značajne odnose na životu (Purdie i Downey, 2000; prema Bernstein i Benfield, 2013).

Dugoročno, takva ponašanja dovode do stvaranja kognitivne sheme zvane samostišavanje, u kojoj osoba kreira i održava sigurne odnose na način da zatamljuje svoje osjećaje, mišljenja i djelovanja kako bi zadovoljila tuđa očekivanja (Jack, 1991; prema Lacković-Grgin, Nekić i Penzić, 2009), koja pak vodi do razvoja depresivnih simptoma te potiče na socijalno povlačenje.

Ukoliko su osobe sklone krivnju pripisivati drugima, na odbacivanje će reagirati hostilnošću – kao podrška ovoj tezi proveden je niz istraživanja u kojima je kroz različite manipulacije (npr. izbacivanje iz grupe, ignoriranje osobe, otvoreno grupno odbacivanje itd) opažena veća učestalost agresivnih reakcija, osjećaja ljutnje te izražavanja više negativnih mišljenja o osobama/grupama za koje vjeruju da su izvor odbacivanja. Ovakva ponašanja opažena su već kod osnovnoškolske djece izložene vršnjačkom odbacivanju (Downey, Lebolt i sur., 1998; prema Leary, 2001), a podjednako izražen problem predstavljaju i u mlađoj odrasloj dobi, prilikom ostvarenja bliskih intimnih veza: istraživanja žena osjetljivih na odbacivanje u vezama ukazala su na spremnost u korištenju reaktivno agresivnih, verbalnih taktika (poput krivljenja ili vrijeđanja partnera) prilikom naznake odbacivanja (Downey, Freitas i sur., 1998; prema Ayduk, Downey, Testa, Yen i Shoda, 1999).

Istraživanja muškaraca također su ukazala na problem: postoji veći rizik za partnersko nasilje te odnosi završavaju brže nego kod parova s niskom osjetljivošću na odbacivanje (Downey, Freitas i sur., 1998; prema Ayduk i sur., 1999). Obzirom da su žene opetovano iskazivale hostilnije reakcije od muškaraca, provedena su dodatna istraživanja da bi pokušala objasniti taj nalaz. Postoje preliminarni dokazi koji ukazuju na tezu da unutar uzorka muškaraca osjetljivih na odbacivanje možemo razlikovati skupinu s izraženijim te sa slabijim maskulinim identitetom koji utječe na jačine reakcija (Ayduk i sur., 1999); druga pretpostavka jest da postoji izvjesna svjesnost o socijalnim normama koje osuđuju mušku agresivnost prema ženama, što djeluje kao kočnica u ponašanju (osim kod muškaraca sa lošijim samoregulacijskim strategijama).

Kod oba spola opažen je zloslutni ciklus samoispunjavajućeg proročanstva: s obzirom na učestale, neadekvatne reakcije pojedinaca visoko osjetljivih na odbacivanje te precjenjivanje partnerovog nezadovoljstva vezom, zadovoljstvo odnosom opada čak i kod visoko predanih partnera što dovodi do stvarnog odbacivanja te posljedično, prekida veze (Downey, Freitas, Michealis i Khouri, 1998; prema Leary, 2001).

Petfaktorski model osobina ličnosti

Na kraju, treba promotriti i osobine ličnosti, definirane kao relativno stabilne elemente ličnosti o kojima zaključujemo na temelju ponašanja (Rathus, 2001), koje bi mogle biti značajne u pojašnjenju koncepta osjetljivosti na odbacivanje. Jedan od najpoznatijih deskriptivnih modela hijerarhijske organizacije osobina ličnosti jest petfaktorski model, kojim opisujemo 5 osnovnih dimenzija: ekstraverziju, ugodnost, savjesnost, neuroticizam te otvorenost ka iskustvu (McCrae i John, 1992). Ekstraverzija je opisana kao sklonost ugodnim emocijama, traženje uzbuđenja te društva drugih, ugodnost kao izražena želja za slaganjem s drugim ljudima, karakterizirana povjerenjem, suradnjom i toplinom, savjesnost kao sklonost samodisciplini, organiziranosti te postignuću. Neuroticizam je opisan kao sklonost doživljavanja negativnih emocija poput ljutnje, depresije te straha, a otvorenost ka iskustvu kao sklonost umjetnosti, pustolovinama, znatiželji te nekonvencionalnim idejama.

Međutim, važno je naglasiti da postoje neke razlike među instrumentima kojima se ispituje petfaktorski model: za potrebe našeg istraživanja korištena je Goldbergova verzija NEO-PI-R upitnika ličnosti, u kojoj je peti faktor drukčije konceptualiziran. Za razliku od McCrae koji ga naziva otvorenosću ka iskustvu, Goldberg ističe intelektualnu te kreativnu komponentu petog faktora pa ga naziva intelektom. Zasada nema puno radova koji su razmatrali vezu osobina ličnosti i osjetljivosti na odbacivanje, ali dosadašnji nalazi ukazivali su na važnost neuroticizma obzirom na konceptualnu vezu faceta neuroticizma te ponašanja opaženih kod osjetljivih na odbacivanje (Ayduk, Gyurak i Luerksen, 2008), a istraživanje Bernsteina i Benfielda (2013) ukazalo je na ekstraverziju kao “zaštitni” faktor –ekstrovertiranije osobe doživljavaju manju osjetljivost na odbacivanje.

Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos osjetljivosti na odbacivanje te nekih osobina ličnosti. U skladu s tim, postavljen je prvi problem - ispitati odnos osjetljivosti na odbacivanje i petfaktorskog modela ličnosti, na temelju čega su postavljene naredne hipoteze:

H1: na osnovi nalaza dosadašnjih istraživanja, možemo očekivati statistički značajnu negativnu povezanost ekstraverzije te osjetljivosti na odbacivanje.

Očekivanja temeljimo na nalazima rada Bernsteina i Benfielda (2013), kao i istraživanjima koja se bave petfaktorskim modelom, a naglašavaju zaštitnu ulogu ekstraverzije (npr. Asendorpf i Wilpers, 1998; Ozer i Benet-Martinez, 2006).

H2: postojati će statistički značajna negativna povezanost emocionalne stabilnosti te osjetljivosti na odbacivanje.

Očekivanja temeljimo na osnovi rada Ayduka, Gyuraka i Luerssena (2008), kao i ostalih istraživanja koja je provodio Ayduk, a koja ukazuju na konceptualnu sličnost osjetljivosti na odbacivanje te neuroticizma.

H3: ne očekuje se statistički značajna povezanost ugodnosti, savjesnosti te intelekta sa osjetljivošću na odbacivanje.

Drugi problem istraživanja bio je ispitati ulogu osobina ličnosti u predikciji osjetljivosti na odbacivanje uz kontrolu varijabli spola i dobi. U skladu s tim problemom, formirana je hipoteza:

H4: Osobine ličnosti značajan su prediktor osjetljivosti na odbacivanje: osobine ličnosti značajno doprinose objašnjenju varijance osjetljivosti na odbacivanje povrh varijable spola.

METODA

Postupak i sudionici

Istraživanje je provedeno na studentima Filozofskog fakulteta u Zagrebu tijekom travnja te svibnja 2015. godine. Podaci su prikupljeni jednokratno, anonimno te dobrovoljno. Prosječno trajanje ispunjavanja upitnika bilo je oko 15 minuta; upute za rješavanje upitnika dane su u pisanom obliku, uz usmenu uputu da na početnoj stranici sveska naznače spol te dob.

Podaci su prikupljeni na prigodnom uzorku od 313 ispitanika, pri čemu je bilo važno da je riječ o studentima što je ograničilo raspon godina ispitanika - u istraživanju su mogle sudjelovati osobe od 18. do 28. godine života. 56,2% uzorka (N=176) činili su ženski, a 43,8% (N=137) muški ispitanici. Najmlađi sudionik istraživanja imao je 18, a najstariji 27 godina. Prosječna dob iznosila je 21,9 godina (SD=2,096). Kao posljedica strukture uzorka, obzirom da su muškarci bili u prosjeku stariji, opažena je korelacija dobi i spola (0,48).

Mjerni instrumenti

U samom radu korištena su dva instrumenta. Za ispitivanje osobina ličnosti korišten je IPIP – 100, upitnik zasnovan na petfaktorskom modelu ličnosti. Pet dimenzija ličnosti ovog modela - ekstraverziju, ugodnost, savjesnost, neuroticizam i intelekt ispituje se kroz 100 čestica (svaka dimenzija pokrivena je kroz 20 čestica), pri čemu je zadaća ispitanika procijeniti koliko se svaka od pojedinih tvrdnji odnosi na njega na skali od pet stupnjeva. Unutarnja konzistencija opažena na našem uzorku iznosila je .922 za ekstraverziju, .895 za ugodnost, .848 za savjesnost, .898 za emocionalnu stabilnost te .873 za intelekt.

Kao mjera osjetljivosti na odbacivanje korišten je *Rejection Sensitivity Questionnaire*, upitnik osmišljen za potrebe istraživanja Downeyjeve i Feldmana (1996), konstruiran na način da opisuje 18 hipotetskih situacija interpersonalnih odnosa. Situacije

su birane tako da upitnik pokriva što širi raspon mogućnosti u kojima pojedinac može doživjeti odbijanje (primjerice, "Tražite od prijatelja/prijateljice veliku uslugu", "Pitate partnera/partnericu da li Vas zaista voli", "Nakon nastave objašnjavate profesoru da imate problema s nekim dijelom gradiva te ga/ju molite za dodatnu pomoć pri savladavanju cjeline.")

Svaku od opisanih hipotetskih situacija prate dvije dimenzije: stupanj anksioznosti i brige percipirane prilikom iščekivanja ishoda te očekivanje o prihvaćanju ili odbijanju traženog. Opaženo je da odgovori na dvjema dimenzijama ne moraju nužno biti sistematični - osoba može biti anksiozna prilikom traženja usluge od prijatelja, a pritom ne očekivati da će ga prijatelj zaista odbiti. Međutim, ukoliko osoba istovremeno osjeća jaku anksioznost te očekivanje o odbijanju, opaženo ponašanje opisuje se kao osjetljivost na odbacivanje.

Ispitanici svoje procjene na dimenzijama vrednuju na skali od 6 stupnjeva (na dimenziji percipirane anksioznosti i brige prilikom iščekivanja vrijednost 1 pridružena je odgovoru izrazito me ne zabrinjava, dok vrijednost 6 označava izrazitu zabrinutost; na dimenziji očekivanja o prihvaćanju ili odbijanju viša ocjena prikazuje očekivanje prihvaćanja, a niža odbijanja). Distribucija rezultata na RSQ upitniku teži normalnoj distribuciji za oba spola; upitnik u test retest provjerama pokazuje visoku unutarnju konzistenciju ($\alpha=.83$; Downey i Feldman, 1996). Unutarnja konzistencija upitnika izračunata na našem uzorku iznosila je $\alpha=.857$.

REZULTATI

Deskriptivna statistika

U tablici 1 nalazi se deskriptivna analiza rezultata dobivenih korištenjem IPIP100, petfaktorskog upitnika ličnosti, za sve sudionike te su promatrane moguće razlike obzirom na spol. Nisu opažene statistički značajne razlike u rezultatima muškaraca i žena za niti jedan faktor, ali su žene imale više rezultate na dimenzijama savjesnosti i ugodnosti.

Da bismo ispitili distribuiraju li se rezultati normalno, korišten je Kolmogorov - Smirnov test. Normalna distribucija rezultata opažena je na faktorima savjesnosti, emocionalne stabilnosti te ugodnosti kod uzorka muškaraca; odstupanja za oba spola opažena su na faktorima ekstraverzije (za muškarce $Z=0,076$, $p<0,049$; za žene $Z=0,083$, $p<0,05$) te intelekta (za muškarce $Z=0,077$, $p<0,046$; za žene $Z=0,078$, $p<0,012$). Odstupanja kod distribucije rezultata za faktor ekstraverzije kod muškaraca bila su nagnutost $-0,371$ te spljoštenost $-0,467$; kod žena nagnutost bila je $-0,352$ te spljoštenost $-0,185$. Kod distribucije rezultata intelekta, kod muškaraca opažena je nagnutost $-0,208$ te spljoštenost $-0,155$; kod žena nagnutost je iznosila $-0,042$, a spljoštenost $-0,389$.

Tablica 1
Deskriptivni podaci dobiveni primjenom upitnika ličnosti IPIP100

spol		ekstraverzija	ugodnost	savjesnost	emocionalna stabilnost	Intelekt
Ž	M	68.51	77.92	68.49	62.55	75.73
	SD	12.28	9.48	10.49	13.60	9.59
	Min	34.00	39.00	39.00	25.00	48.00
	Max	100.00	95.00	93.00	90.00	97.00
M	M	68.59	70.02	62.86	64.24	76.78
	SD	14.48	13.28	11.47	13.36	10.07
	Min	36.00	37.00	33.00	36.00	45.00
	Max	96.00	97.00	94.00	93.00	99.00

U

Napomena: M = aritmetička sredina; SD = standardna devijacija; N=313; n(ž)=176;
n(m)=137

tablici 2 nalazi se deskriptivna analiza podataka dobivenih primjenom RSQ (*Rejection Sensitivity Questionnaire*): promatrali smo postoji li statistički značajna razlika među spolovima u postignutoj krossituacijskoj osjetljivosti na odbacivanje. Nisu opažene značajne spolne razlike.

Tablica 2

Deskriptivni podaci dobiveni primjenom RSQ upitnika

Ž					M				
N	M	SD	Min	Max	N	M	SD	Min	Max
176	7.31	2.94	1.72	16.61	137.00	7.03	2.81	2.11	14.55

Napomena: M = aritmetička sredina; SD = standardna devijacija; N=313; n(ž)=176; n(m)=137

Kolmogorov - Smirnov test ukazao je na značajno odstupanje od normalne distribucije kod žena ($Z=0,069$, $p<0,040$), pri čemu je nagnutost iznosila .596, a spljoštenost .072.

Faktorska analiza

S obzirom da smo za ispitivanje osjetljivosti na odbacivanje koristili upitnik koji dosad nije bio korišten na hrvatskom području, provedena je faktorska analiza kako bismo provjerili faktorsku strukturu upitnika i na hrvatskom uzorku. Prije same faktorske analize provjerili smo metrijske osobine prevedene verzije upitnika te utvrdili da je postigla visoku unutarnju pouzdanost ($\alpha=0,857$), pri čemu se ista neznatno mijenjala isključenjem bilo koje čestice. Da bismo provjerili psihometrijske preduvjete pogodnosti matrice za faktorsku analizu, provedeni su Bartlettov te Kaiser - Meyer - Olkinov test. Vrijednost opažena u potonjem iznosila je 0,858, dok je Bartlettov test bio statistički značajan, osiguravajući tako opravdanost daljnje faktorizacije. Po uzoru na istraživanje Downeyjeve i Feldmana (1996) za potrebe kojeg je konstruiran upitnik, provedena je faktorska analiza koja je po Guttman Kaiserovom kriteriju rezultirala sa pet faktora čiji su karakteristični korijeni bili veći od 1, ali smo na temelju scree testa i samog inicijalnog rada odlučili zadržati jedan faktor. U tablici 3 vidljive su vrijednosti karakterističnih korjenova inicijalnih pet faktora. Potom je provedena faktorska analiza metodom glavnih komponenata s ograničenjem ekstrakcije na samo jedan faktor, pri čemu su se zasićenja čestica kretala u rasponu od 0,342 do 0,660, što se može vidjeti u tablici 4.

Tablica 3

Karakteristični korjenovi i postotak objašnjene varijance ekstrahiranih faktora

faktor	KK	% varijance	kumulativn i % varijance
1	5.486	30.478	30.478
2	1.850	10.275	40.753
3	1.533	8.518	49.270
4	1.049	5.830	55.100
5	1.021	5.673	60.773

Tablica 4

Zasićenost čestica Upitnika osjetljivosti na odbacivanje s prvom glavnom komponentom

rsq1	0.533	rsq10	0.444
rsq2	0.55	rsq11	0.651
rsq3	0.342	rsq12	0.66
rsq4	0.501	rsq13	0.616
rsq5	0.654	rsq14	0.469
rsq6	0.449	rsq15	0.585
rsq7	0.368	rsq16	0.641
rsq8	0.625	rsq17	0.591
rsq9	0.526	rsq18	0.584

Korelacijska i regresijska analiza

Kako bismo utvrdili vezu osobina ličnosti te osjetljivosti na odbacivanje, provedena je korelacijska analiza. U tablici 5 prikazane su interkorelacije; u skladu s očekivanjima istraživanja, ekstraverzija te emocionalna stabilnost postigle su statistički značajnu negativnu korelaciju s osjetljivošću na odbacivanje. Spol je u značajnoj korelaciji s dimenzijama ugodnosti te savjesnosti, dok je dob ispitanika značajno korelirala s ekstraverzijom, ugodnošću te savjesnošću.

Ekstraverzija je značajno korelirala sa svim preostalim dimenzijama ličnosti; ugodnost je značajno korelirala sa savjesnošću te emocionalnom stabilnošću. Osim prethodno navedene značajne veze emocionalne stabilnosti te osjetljivosti na odbacivanje, opažena je i korelacija stabilnosti s intelektom.

Tablica 5
Vrijednosti koeficijenta korelacije osobina ličnosti te osjetljivosti na odbacivanje

	spol	dob	ekstraverzija	ugodnost	savjesnost	emoc. stabilnost	Intelekt	RS
Spol	1.00							
Dob	.474**	1.00						
ekstraverzija	-.003	.116*	1.00					
ugodnost	-.329**	-.121*	.384**	1.00				
savjesnost	-.248**	-.137*	.117*	.268**	1.00			
emoc. stabilnost	.062	.016	.255**	.121*	.157**	1.00		
Intelekt	.053	-.029	.210**	.106	.067	.177**	1.00	
RS	-.029	.00	-.336**	.001	-.092	-.465**	-.096	1.00

Napomena: N = 313; spol kao varijabla kodiran sa 1(žene) i 2 (muškarci)

U tablici 6 prikazani su rezultati regresijske analize provedene na osobinama ličnosti, osjetljivosti na odbacivanje te kontrolama spola i dobi. U skladu s očekivanjima, ekstraverzija te emocionalna stabilnost pokazale su se kao najjači prediktori među osobinama ličnosti. Sveukupno, osobine ličnosti objašnjavaju 29.5% varijance osjetljivosti na odbacivanje.

Veličina i smjer regresijskih koeficijenata ukazuju da će osoba, što postiže više rezultate na ekstraverziji imati niži rezultat na osjetljivosti na odbacivanje, dok su niži rezultati na dimenziji emocionalne stabilnosti povezani s višim rezultatima u osjetljivosti na odbacivanje.

Tablica 6
 Regresijska analiza: osobine ličnosti kao prediktor osjetljivosti na odbacivanje

	1. korak	2. korak
Prediktori	Standardizirani regresijski koeficijenti (β)	
Dob	.018	.050
Spol	-.038	.027
Ekstraverzija		-.311**
Ugodnost		.190
Savjesnost		-.030
Emocionalna stabilnost		-.411**
Intelekt		.024
$_{adj}R^2$	-.005	.279
F	.175	18.264**
ΔR^2		.294**
$F_{\Delta R^2}$		25.472**

Napomena: N=313; ** p< 0,01

RASPRAVA

U ovom istraživanju potvrdili smo očekivanja o značaju ekstraverzije te emocionalne stabilnosti kao prediktora osjetljivosti na odbacivanje.

Usprkos teorijskim temeljima koji su navodili na postojanje spolnih razlika u osjetljivosti na odbacivanje (npr. Ayduk i sur., 1999), na našem uzorku nije opažen takav nalaz: spol se kao prediktor pokazao značajnim samo u rezultatima postignutima na ugodnosti i savjesnosti, pri čemu su muškarci postigli niži prosječni rezultat od žena.

Postoji sve više indikatora da se osobine ličnosti mijenjaju i nakon djetinjstva, s naglašenim promjenama u periodu rane odrasle dobi (Helson i Kwan, 2000; Roberts, Robins, Caspi i Trzesniewski, 2003; prema Roberts i sur., 2005). Izražen pozitivan trend u porastu prosječnog rezultata na savjesnosti te ugodnosti u periodu od adolescencije do rane odrasle dobi uočen je u brojnim istraživanjima; također, opaženo je da uzorak žena u prosjeku postiže više rezultate od vršnjačkog, muškog uzorka (Soto, John, Gosling i Potter,

2010). Općenito, promjene u dimenzijama ličnosti savjesnosti te ugodnosti tijekom dvadesetih godina tumače se kroz usvajanje odraslih uloga, od stvaranja karijere do osnivanja obitelji. Međutim, kod faktora ekstraverzije te otvorenosti ka iskustvu (intelektu) pronađeni su kompleksniji obrasci promjena (Roberts, Walton i Viechtbauer, 2006). Promjene prosječnog rezultata na ekstraverziji opažaju se na razini faceta - s godinama dolazi do pada u socijalnoj vitalnosti (karakteriziranoj kao prijateljski, topli osjećaji prema drugima te visoko vrednovanje značajnih interpersonalnih odnosa), dok se opaža rast u socijalnoj dominaciji (osoba voli biti u centru pažnje, odlučna je, uživa u ulozi vođe te utjecajući na druge). Naše istraživanje nije se bavilo promatranjem promjena u faktoru ekstraverzije na razini faceta, ali je unutar uzorka opaženo da su stariji ispitanici postizali više prosječne rezultate.

Prilikom interpretacije takvih opažanja treba uzeti u obzir par mogućih uzroka takvog rezultata: iako je predviđeni raspon dobi ispitanika bio od 18 do 28 godina, prosječna dob iznosila je 21,9 godina, što ukazuje da distribucija godina nije adekvatna za donošenje zaključaka o promjenama; također, većinu ovog uzorka činili su studenti psihologije, kod kojih sam odabir buduće karijere implicira orijentiranost na druge osobe, asertivnost te pozitivne emocije - ponašanja koja su istodobno facete ekstraverzije u petfaktorskom modelu ličnosti.

Naposljetku, povišena ekstraverzija kod starijih ispitanika može se tumačiti i u okviru konceptualizacije samih faceta: izvjesno preklapanje faceta ekstraverzije te ugodnosti može dovesti do povišenja rezultata.

Aluja, Garcia, O., Garcia, L.F. i Seisdesos (2004) provjeravali su faktorsku strukturu NEO-PI-R na tri nacionalna uzorka te opazili da faktor ekstraverzije ima značajne korelacije s facetom altruizma koju nalazimo kod faktora ugodnosti ($r=.52$), dok faktor ugodnosti značajnu korelaciju ima facetom ekstraverzije, asertivnošću ($r=-.45$).

Istraživanje Fountoulakisa i sur. (2014) također je dobilo na slične nalaze: opažena su značajna faktorska zasićenja faktora ugodnosti dvjema facetama ekstraverzije, toplinom (.47) te asertivnošću (-.51). U prilog ovakvom tumačenju idu rezultati koje smo dobili

korelacijskom analizom: sama ekstraverzija ima značajnu povezanost sa svim faktorima ličnosti, ali je veza s faktorom ugodnosti najviša.

Od perioda kasne adolescencije pa do rane odrasle dobi, mladi ljudi, suočeni s novim životnim situacijama, postupno razvijaju te usvajaju moralna načela koja promiču prosocijalno, društveno prihvatljivo ponašanje (Eisenberg, Carlo, Murphy i van Court, 1995; Eisenberg i Morris, 2004; sve prema Soto i sur., 2010). Životne situacije s kojima se susrećemo u ranoj odrasloj dobi načelno se odnose na samoostvarenje kroz karijeru te uspostavljanje bliske emocionalne veze (Erikson, 1968; prema Davison i Neale, 1999), a ugodnost te savjesnost olakšavaju postizanje takvih ciljeva (Hogan i Roberts, 2005; Roberts i Wood, 2006; prema Soto i sur., 2010).

Kao što je navedeno ranije, istraživanje Bernsteina i Benfielda (2013) ukazalo je na zaštitnu ulogu ekstraverzije u osjetljivosti na odbacivanje: slične implikacije imalo je i istraživanje Kelliherove (2013), koja je ukazala na negativnu korelaciju spremnosti na opažanje prijetećih podražaja te ekstraverzije. Rezultati našeg istraživanja potvrdila su takve nalaze - opažena je značajna, negativna povezanost ekstraverzije te osjetljivosti na odbacivanje.

Emocionalna stabilnost (odnosno neuroticizam) odražava emocionalna reagiranja, točnije način doživljavanja stresnih, emocionalnih situacija te razlike u ponašajnim stilovima kao odgovorima na takve situacije. Zbog takve definicije, novija znanstvena stajališta zalažu se da se osobine poput neuroticizma trebaju promatrati u kontekstu stvarnih, ponašajnih reakcija (Funder, 2001; prema Roberts, Wood i Smith, 2005). Kroz odraslu dob, većina ljudi razvija bolje strategije emocionalne regulacije kojima efektivno reduciraju negativan afekt (Helson i Soto, 2005). Također, većina ih postiže bliske odnose koji postaju sve više zadovoljavajući kroz vrijeme (Gorchoff, John i Helson, 2008; prema Soto i sur., 2010) te na taj način ublažavaju utjecaj ostalih životnih stresora. Nasuprot tome, pojedinci naglašenim neuroticizmom češće osjećaju negativne emocije, doživljavaju ih jačim intenzitetom te pate od širokog raspona problema - od osjećaja inferiornosti pa do

višeg stupnja doživljenog stresa (Hankin i sur., 2007; prema Kelliher, 2013). Pojašnjavajući vezu neuroticizma i osjetljivosti na odbacivanje, istraživanja su pokazala da osobe koje misle da ih drugi ne cijene dovoljno osjećaju više ljutnje, izražavaju više negativnih mišljenja o osobama za koje vjeruju da su ih odbacile, imaju snažniju potrebu za agresivnom reakcijom te su sklonije uključivati se u akcije zbog kojih bi mogle izgubiti socijalnu podršku. Naš rad potvrdio je takve nalaze, obzirom da je najviša, negativna korelacija opažena upravo između neuroticizma te osjetljivosti na odbacivanje. Kao jedna od zanimljivih razlika opaženih pregledom literature su različite manifestacije neurotičnog ponašanja. Kod muškaraca naglašena je generalna nemogućnost uspostavljanja značajnih socijalnih interakcija - od vršnjačkih do bliskih emocionalnih odnosa (Kokkenen i Pulkkeinen, 2001; prema Van Dyke i Gore, 2012), dok su žene sklonije emocionalnoj reaktivnosti u svakodnevnim životnim situacijama (Mohr, Armeli, Ohannessian, Tennen, Carney, Affleck i Del Boca, 2003; prema Van Dyke i Gore, 2012). Uvažavajući da su žene općenito uspješnije u čitanju socijalnih znakova, uključujući facijalnih ekspresija te ostalih neverbalnih znakova, postoji mogućnost da afektivne reakcije kod žena imaju bolje uporište u svakodnevnim zbivanjima, nego samim osobinama ličnosti (Rosenthal, Hall, DiMatteo, Rogers i Archer, 1979; prema Van Dyke i Gore, 2012).

Nalazi Downeyjeve (1997) navode u sličnom smjeru - žene (a posebice one osjetljive na odbacivanje) prilikom sukobljavanja osjećaju veću zabrinutost te se osjećaju nesigurnije po pitanju uspješnog rješavanja konflikta nego što je to slučaj kod muškaraca; takav nalaz implicira da su žene možda sklonije ponašati se na načine koji pogoršavaju sukobe.

Sam model osjetljivosti na odbacivanje navodi da kod pojedinaca visoko na osjetljivosti percipirano odbacivanje budi "vruće", reflektivne odgovore, koji su lošija varijanta od kompleksnijih, "hladnih" kognitivnih procesa koji onemogućavaju reflektivne reakcije te daju podlogu racionalnom rješavanju problema (Metcalf i Mischel, 1999; Mischel, Shoda i Rodriguez, 1989; prema Ayduk i sur., 2000). U situacijama koje predstavljaju prijetnju aktivira se anksiozno očekivanje odbacivanja, što osobe osjetljive na odbacivanje stavlja pred izazovan zadatak da inhibiraju svoje automatske tendencije reakcije da bi osigurali dugoročnu kvalitetu odnosa. Osnovni mehanizmi koji osiguravaju

efektivnu samoregulaciju ponašanja postali su interes brojnih istraživanja (Baumeister i Heatherton, 1996; Mischel, Cantor i Feldman, 1996; Mischel i sur., 1989; sve prema Ayduk i sur., 2000), ali zaključak dosadašnje literature jest da uspješna samoregulacija uključuje sposobnost ublažavanja frustracije u stresnim situacijama čime osoba spriječava usmjeravanje pažnje isključivo na emocionalno pobuđujuće aspekte prijetećeg podražaja.

Da bi osigurao što precizniju konceptualizaciju osjetljivosti, a pritom izbjegao neminovnu dihotomizaciju iskustava u kategorije prihvaćanja i odbacivanja, Leary (2001) je predložio da obje kategorije možemo promatrati kao točke na kontinuumu evaluacije odnosa. Ljudi procjenjuju svoje odnose s drugim ljudima po različitim stupnjevima važnosti; prihvaćanje uključuje stanje relativno visoke evaluacijske vrijednosti odnosa u kojoj osoba svoj odnos s drugom osobom vrednuje kao izrazito značajan, dok je odbacivanje stanje niske evaluacijske vrijednosti u kojem osoba odnos promatra kao neznačajan. Emocionalni te ponašajni odgovori na prihvaćanje i odbijanje ovise upravo o našim procjenama kako suprotna strana percipira odnos: ukoliko mislimo da nas netko ne prihvaća dovoljno, javit će se osjećaj odbačenosti, bez obzira na objektivno stanje situacije. Utoliko, osoba se može osjećati odbačeno čak i kada na svjesnoj razini zna da je voljena, cijenjena te prihvaćena.

Promatrajući faktorska zasićenja dobivena provedenom faktorskom analizom, najviše vrijednosti opažene su za čestice koje su se odnosile na dijade, tj. bliske emocionalne veze između dvije osobe. Shodno tome, na našem uzorku najviša zasićenja osjetljivošću na odbacivanje bila su pitanja koja su se odnosila na komunikaciju nakon svađe, izražavanje želje za zajedničkim provođenjem vremena usprkos partnerovim planovima te na izražavanje osjećaja partneru. Pionirsko istraživanje Downey i Feldmana (1996) usmjerilo se upravo na bliske emocionalne odnose, pokazavši da će osobe koje opetovano u emocionalne veze ulaze s osjećajem anksioznog očekivanja odbacivanja biti spremnije svaku naznaku partnerovog nejasnog ponašanja tumačiti kao odbacivanje. Također, osobe osjetljive na odbacivanje sklone su pretjerivati u procjenama partnerovog nezadovoljstva vezom te podcjenjivati partnersku predanost vezi, što se nakon nekog

vremena ispoljava kroz destruktivno ponašanje te zaista dovede do opadanja kvalitete veze, a potom i prekida. Žene osjetljive na odbacivanje destruktivno ponašanje manifestiraju kroz hostilnost te uskraćivanje podrške, dok su muškarci skloni ljubomori, sumnjičavosti te pokušajima ograničavanja interakcija partnerice s drugim muškarcima.

Opažena je značajna rodna razlika vezana za iskazivanje ljutnje potencirane osjećajem odbačenosti: kod žena iskazivanje ljutnje prvenstveno je ekspresivne, a ne instrumentalne funkcije, točnije najčešće predstavlja manjak samokontrole popraćen očajanjem te osjećajem bespomoćnosti, dok je kod muškaraca ljutnja "promišljen" čin (Campbell, Muncher i Coyle, 1992; prema Ayduk i sur., 1999).

Osim destruktivnim ponašanjima, osoba osjetljiva na odbacivanje može reagirati i dodvoravanjem partneru, sa željom da u njemu probudi pozitivne reakcije koje će spriječiti napuštanje. Čak i u vezama koje su stabilne, nakon nekog vremena može doći do pada entuzijazma te neadekvatnih odgovora na partnerove potrebe: osoba osjetljiva na odbacivanje te će promjene lako uočiti, a osjećaj prihvaćanja i nade koji osjeti na početku odnosa pomaže u uvjerenju da je veza vrijedna spašavanja, čak i ako partner sustavno ne ispunjava očekivanja. (Gonzaga, Keltner, Londahl i Smith, 2001; prema Leary, Twenge i Quinlivan, 2006).

Daljnje razmatranje faktorskih zasićenja ukazalo je na važnost socijalnih grupa, to jest odnosa sa prijateljima: najviša zasićenja opažena su u česticama koje su se odnosile na zajedničko provođenje praznika, uspostavljanje kontakta s prijateljem/prijateljicom nakon što smo ih nečim uzrujali te na situacije u kojima tražimo posudbu nečega i uslugu. Promatrajući odnose pojedinca s važnim socijalnim grupama, može se primijetiti sličan obrazac kao u dijadama. Ljudi su u osnovi motivirani željom da budu prihvaćeni te da izbjegnu prekide odnosa, pa opadanje vrijednosti istih često pojača njihovu želju za učvršćivanjem socijalnih spona: spremniji su raditi usluge drugima, umiljavati se, usvajati socijalno poželjne obrasce te općenito, pokazivati svoju društvenu vrijednost (Baumeister i Leary, 1995; prema Leary, 2005). Osjećaj odbacivanja vodi do toga da se dodatno

usmjeravamo na socijalne informacije o osobi ili grupi koja nas odbacuje (Gardner, Pickett i Brewer, 2000), vjerojatno da bismo prikupili podatke kojima ćemo osigurati prihvaćanje. Williams, Cheung i Choi (2000; prema Leary, 2005) proveli su istraživanje u kojem su dokazali da su se ispitanici koji su bili izloženi odbacivanju konformirali tuđim stavovima čak i kada oni nisu bili ispravni, vjerojatno kako bi postigli prihvaćanje grupe.

Također, Williams i Sommer (1997) otkrili su da ispitanice koje su bile odbačene od strane grupe nastojale unutar grupnih aktivnosti što više pridonijeti zajedničkom cilju - takvo ponašanje javljalo se čak i kada njihov pojedinačan utjecaj nije mogao biti prepoznat.

Ipak, treba naglasiti da odbacivanje od strane socijalne grupe nije jednostavno opaziti kao kada su u pitanju dijade: socijalne mreže često se mijenjaju te su podložne integraciji novih shema u postojeće grupe (Ruble, 1994; prema Leary, 2001).

Naposljetku, na našem uzorku najmanje zasićenje pokazale su čestice koje koje su se odnosile na situacije koje uključuju roditelje; najzasićenija bila je čestica koja se odnosila na upoznavanje roditelja s partnerom/partnericom. Uzevši u obzir da je podrška roditelja vezana uz brojne pozitivne ishode, kao što su bolja slika o sebi te bolje akademsko postignuće (Doyle i Markiewicz, 2005; Netter i Keehn, 2007; prema McLachalen, Zimmer-Gembeck i McGregor, 2010), takav nalaz ima pozitivnu konotaciju.

U svrhu određivanja relativnog udjela faktora ličnosti u objašnjavanju varijance osjetljivosti na odbacivanje, proveli smo hijerarhijsku regresijsku analizu. U prvom koraku uvedene su varijable dobi i spola, dok su u drugom koraku uključeni faktori ličnosti. Prvi korak, tj. predikcija na temelju varijabli dobi i spola nam je objasnila minimalnu količinu varijance osjetljivosti ($R=0.034$, $F=0.175$) koja nije imala značajan doprinos u objašnjavanju kriterija. U drugom koraku uvedene su varijable osobina ličnosti, čime se količina objašnjenja varijance popela do vrijednosti od 29.5% ($R=0.295$, $F=18.264$, $p < 0,01$). Među pojedinačnim prediktorima, najveći doprinos imala je emocionalna stabilnost, što je nalaz u skladu s našim očekivanjima te dosadašnjim rezultatima. Također, potvrdili smo prediktivnu vrijednost ekstraverzije, što je također u skladu sa spoznajama o ekstraverziji kao zaštitnom faktoru u osjetljivosti na odbacivanje.

Zaključno, promatrajući količinu objašnjene varijance, možemo pretpostaviti da smo odabirom osobina ličnosti kao prediktora ukazali na pojedine faktore ličnosti kao značajne za objašnjenje osjetljivosti na odbacivanje, što su rezultati u skladu s postojećom literaturom.

Metodološka ograničenja i implikacije

Provedeno istraživanje imalo je na nekoliko ograničenja. Prvi problem odnosi se na uzorak na kojem su prikupljeni podaci: obzirom da je bila riječ o prigodnom uzorku studenata, kao posljedica javlja se nemogućnost generalizacije rezultata na populaciju, što ugrožava vanjsku valjanost rezultata. Što se tiče unutarnje valjanosti, u istraživanju se javio uobičajen problem mogućnosti socijalno poželjnog odgovaranja. Iako su ispitanici anonimno ispunjavali upitnike, postoji mogućnost da svojim odgovorima nisu potpuno iskreno opisivali vlastite stavove i ponašanja u hipotetskim situacijama.

Obzirom da je za potrebe istraživanja korišten upitnik koji prethodno nije korišten na hrvatskom govornom području, postojao je rizik da se psihometrijske karakteristike čestica u inicijalnom obliku (to jest, na izvornom jeziku) znatno promjene zbog mogućih kulturalnih razlika ili omaški u prijevodu. Provjerom metrijskih osobina prevedene verzije upitnika utvrdili smo da je postigla visoku unutarnju pouzdanost ($\alpha=0,857$), a opažena faktorska struktura bila je u skladu s očekivanjem samih autora upitnika. Takvi nalazi idu u prilog konstruktnoj valjanosti upitnika, ali potrebno je ispitati njegovu sposobnost predikcije različitih kriterija - primjerice u predikciji depresivnih simptoma (Ayduk, Downey i Kim, 2001), javljanja različitih obrambenih reakcija (Downey, Mougios, Ayduk, London i Shoda, 2004), različitih samoregulacijskih tehnika (Sinclair, Ladny i Lyndon, 2011).

Što se tiče implikacija za daljnja istraživanja, u području dijadnih odnosa od posebnog interesa bilo bi ispitati osjetljivost na odbacivanje kod homoseksualnih osoba.

Istraživanje Panchankisa i Goldfrieda (2006; prema Pachankis, Goldfried i Ramrattan, 2008) ukazalo je da homoseksualni muškarci imaju viši strah od negativne evaulacije te višu socijalnu anksioznost nego heteroseksualni muškarci. Homoseksualna populacija češće nailazi na diskriminaciju, vrijeđanje te neravnopravan tretman, što nažalost dovodi do snažne povezanosti seksualne orijentacije i opaženih psihičkih smetnji (Mays i Cochran, 2001, prema Panchankis, Goldfried i Ramrattan, 2008). Uvaživši da kod osoba koje predstavljaju seksualnu manjinu upravo roditelji često predstavljaju izvor stresa vezan uz očekivanje odbacivanja, postoji značajan rizik za razvoj neasertivnih interpersonalnih ponašanja.

Iako rana iskustva iz djetinjstva utječu na razvoj odrasle ličnosti, prošli događaji ne mogu u potpunosti objasniti osjetljivost na odbacivanje, već se značajan utjecaj može pripisati i načinu na koji pojedinci percipiraju svoju prošlost. Lewin (1951) je ponudio vremensku perspektivu, definiranu kao "ukupnost pojedinačnih pogleda na njegovu psihološku budućnost, kao i psihološku prošlost, u danom momentu života" (strana 75). Zimbardo i Boyd (1999) otkrili su da pojedinci koji imaju predispoziciju da prošlost promatraju u negativnom svjetlu, tj. skloniji su sve aspekte života iz prošlih dana doživljavati kao teške te averzivne, ostvaruju malo zadovoljavajućih interpersonalnih odnosa te su skloni depresiji, anksioznosti, agresivnom ponašanju te nezadovoljstvu životom. Nasuprot njih, osobe koje prošlost promatraju u pozitivnim terminima, a nelagodne prošle događaje mogu promatrati kroz pozitivnu prizmu, ostvaruju više kvalitetnih socijalnih odnosa te izvještavaju o višem zadovoljstvu životom. Dakle, osjetljivost na odbacivanje oblikovana je stvarnim iskustvima, ali i dosjećanjima o istima. Dok su dosadašnji radovi imali fokus na prethodnim doživljajima socijalnog odbacivanja koja su dovela do trenutne osjetljivosti osobe, teorijskim okvirom vremenske perspektive otvara se mogućnost novih tumačenja - sama pozitivna ili negativna dosjećanja prošlih događaja mogu poslužiti kao temelj predviđanju osjetljivosti.

Osjetljivost na odbacivanje povezana je sa širokim rasponom psihičkih tegoba: depresivnošću, socijalnom anksioznošću, socijalnim povlačenjem te agresivnošću

(Zimmer-Gembeck i Nesdale, 2012). Također, uzevši strah od napuštanja kao srž osjetljivosti na odbacivanje, opaženo je da postoji značajno preklapanje samog koncepta s podlogom graničnog poremećaja ličnosti, što navodi na zaključak da možda dijele sličnu etiologiju nastalu u nestabilnim obiteljskim okruženjima (Ayduk, Zayas, Downey, Blum Cole, Shoda i Mischel, 2008). Bolje razumijevanje osjetljivosti utoliko može poslužiti konceptualizaciji uspješnih terapijskih tretmana, treninga asertivnog ponašanja te usvajanja samoregulacijskih tehnika kojima će se smanjiti osjećaj odbačenosti u interpersonalnim odnosima.

Zaključak

Proveli smo istraživanje o povezanosti osobina ličnosti te osjetljivosti na odbacivanje i potvrdili dio naših istraživačkih hipoteza; ispitivanjem odnosa petfaktorskog modela ličnosti te osjetljivosti na odbacivanje utvrdili smo značajnu negativnu povezanost ekstraverzije te osjetljivosti, kao i emocionalne stabilnosti te osjetljivosti. Također, razmatrajući prediktivnu valjanost osobina ličnosti u tumačenju osjetljivosti na odbacivanje, utvrdili smo značajnu ulogu ekstraverzije te emocionalne stabilnosti. Ovakve spoznaje u skladu su s dosadašnjim teorijskim nalazima, međutim postoji još velik broj nedoumica u tumačenju same osjetljivosti na odbacivanje obzirom da je riječ o relativnom novom konceptu. Upravo iz tog razloga, a uvažavajući brojne teorijske, kao i praktične koristi koje se mogu dobiti boljim razumijevanjem uloge osjetljivosti na odbacivanje u svakodnevnim interpersonalnim situacijama, nadamo se da će naš rad potaknuti daljnja istraživanja ovog zanimljivog koncepta.

Literatura

Aluja, A., Garcia, O., Garcia, L.F. i Seisdedos, N. (2004). Invariance of the “NEO-PI-R”

- factor structure across exploratory and confirmatory factor analyses. *Personality and Individual Differences*, 38, 1879–1889.
- Asendorpf, J.B. i Wilpers, S. (1998). Personality effects on social relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 1531-1544.
- Ayduk, O., Downey, G., Testa, A., Yen, Y. i Shoda, Y. (1999). Does rejection elicit hostility in rejection-sensitive women? *Social Cognition*, 17, 245-271.
- Ayduk, O., Mendoza-Denton, R., Mischel, W., Downey, G., Peake, K.P. i Rodriguez, M. (2000). Regulating the Interpersonal Self: Strategic Self-Regulation for Coping With Rejection Sensitivity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(5), 776-792.
- Ayduk, O., Downey, G. i Kim, M. (2001). Rejection Sensitivity and Depressive Symptoms in Women. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(7), 868-877.
- Ayduk, O., Gyurak, A. i Luerssen, A. (2008). Individual differences in the rejection-aggression link in the hot sauce paradigm: the case of rejection sensitivity. *Journal of experimental social psychology*, 44(3), 775-782.
- Ayduk, O., Zayas, V., Downey, G., Blum Cole, A., Shoda, Y. i Mischel, W. (2008). Rejection Sensitivity and Executive Control: Joint predictors of Borderline Personality features. *Journal of Research in Personality*, 42(1), 151–168.
- Bernstein, M. J. i Benfield. J. A. (2013). Past Perspective is related to present relationships: past positive and negative time perspectives differentially predict rejection sensitivity. *The Psychological Record*, 63, 615–628.
- Costa, P.T. i McCrae, R.R. (1995). Domains and Facets: Hierarchical Personality Assessment Using the Revised NEO Personality Inventory. *Journal of Personality Assessment*, 64(1), 21-50.
- Davison G.C., Neale J.M. (1999). *Psihologija abnormalnog doživljavanja i ponašanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Downey, G. i Feldman, S.I. (1996). Implication of rejection sensitivity for intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(6), 1327-1343.
- Downey, G., Mougios, V., Ayduk, O., London, B.E. i Shoda, Y. (2004). Rejection sensitivity and the defensive motivational system: insights from the startle response to rejection cues. *Psychological science*, 15(10), 668-673.
- Fountoulakis, K.N., Siamouli, M., Moysidou, S., Pantoula, E., Moutou, K., Panagiotidis, P., Kemeridou, M., Mavridou, E., Loli, E., Batsiari, E., Preti, A., Tondo, L., Gonda, X., Mobayed, N., Akiskal, K., Aksiskal, H., Costa, P. i McCrae, R. (2014).

- Standardization of the NEO-PI-3 in the Greek general population. *Annals of General Psychiatry*, 13(1), 36-44.
- Gardner, W. L., Pickett, C. L., & Brewer, M. B. (2000). Social exclusion and selective memory: How the need to belong influences memory for social events. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 486-496.
- Harper, M.S., Dickson, J.W. i Welsh D.P. (2006). Self-Silencing and Rejection Sensitivity in Adolescent Romantic Relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(3), 459-467.
- Helson, R. i Soto, C. J. (2005). Up and down in middle age: Monotonic and nonmonotonic changes in roles, status, and personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89, 194-204.
- Hjertaas, T. (2009). Rediscovering the construct of basic anxiety. *Journal of individual psychology*, 65(1), 47-56.
- Kelliher, J.L. (2013). *Personality, rejection sensitivity and perceptions of social support adequacy as predictors of college students' depressive symptoms*. Western Carolina University.
- Lacković-Grgin, K., Nekić, M. i Penzić, Z. (2009). Usamljenost žena odrasle dobi: Uloga percipirane kvalitete bračnog odnosa i samostišavanja. *Suvremena psihologija*, 12(1), 7-21.
- Leary, M. R. (2001). *Interpersonal rejection*. Oxford University Press, USA
- Leary, M.R., Twenge, J.M. i Quinlivan, E. (2006). Interpersonal rejection as a determinant of anger and aggression. *Personality and Social Psychology Review*, 10(2), 111-132.
- Malouff, J.M., Thorsteinsson, E.B., Schutte, N.S., Bhullar, N. i Rooke, S.E. (2010). The Five-Factor Model of personality and relationship satisfaction of intimate partners: A meta-analysis. *Journal of Research in Personality*, 44, 124-127.
- McCrae, R.R. i John, O.P. (1992). An introduction of the Five-factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60(2), 175-215.
- McLachlan, J., Zimmer-Gembeck, M.J. i McGregor, L. (2010). Rejection sensitivity in childhood and early adolescence: Peer rejection and protective effects of parents and friends. *Journal of Relationships Research*, 1, 31-40.
- Miller, D.N. (2011). *Encyclopedia of Child Behavior and Development*. Springer US.

- Ozer, J. i Benet-Martinez, V. (2006). Personality and the prediction of consequential outcomes. *Annual Review of Psychology*, 57, 401-421.
- Pachankis, J.E., Goldfried M.R. i Ramrattan, M.E. (2008). Extension of the Rejection Sensitivity Construct to the Interpersonal Functioning of Gay Men. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 76(2), 306–317.
- Pervin, L., Cervone, D. i John, O.P. (2008). *Psihologija ličnosti – teorije i istraživanja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Purdie, V. & Downey, G. (2000). Rejection sensitivity and adolescent girls' vulnerability to relationship-centered difficulties. *Child Maltreatment*, 5, 338-350.
- Rathus, S.A. (2001). *Temelji psihologije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Roberts, B.W., Walton, K.E., Viechtbauer, W. (2006). Patterns of Mean-Level Change in Personality Traits Across the Life Course: A Meta-Analysis of Longitudinal Studies. *Psychological Bulletin*, 132(1), 1-25.
- Roberts, B.W., Wood, D. i Smith, J.L. (2005). Evaluating Five Factor Theory and social investment perspectives on personality trait development. *Journal of Research in personality*, 39, 166-184.
- Sinclair, H.C., Ladny, R.T. i Lyndon, A.E. (2011). Adding Insult to Injury: Effects of Interpersonal Rejection Types, Rejection Sensitivity, and Self-Regulation on Obsessive Relational Intrusion. *Aggressive behavior*, 37, 503-520.
- Soto, C.J., John, O.P., Gosling S.D. i Potter, J. (2010). Age differences in personality traits from 10 to 65: big five domains and facets in a large cross-sectional sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(2), 330-348.
- Van Dyke, C.L. i Gore, J.S. (2012). Using Personality Profiles and Gender to Predict Affect. *Undergraduate Research Journal for the Human Sciences*, 11.
- Watson, D. i Naragon, K. (2009). Positive Affectivity: The Disposition to Experience Positive Emotional States. U: S.J. Lopez i C.R. Snyder (Ur.), *The Oxford Handbook of Positive Psychology*, 207-215. Oxford University Press.
- Zimmer-Gembeck, M.J. i Nesdale, D. (2012). Anxious and Angry Rejection Sensitivity, Social Withdrawal, and Retribution in High and Low Ambiguous Situations.

Journal of Personality, 81(1), 29-38.